

НЕМАТЕРІАЛЬНІ АКТИВИ ПІДПРИЄМСТВА: КЛАСИФІКАЦІЯ ТА ФУНКЦІЇ

Стояненко І.В.

Київський національний торговельно-економічний університет

В статті розглянуто існуючі класифікації нематеріальних активів. Запропоновано класифікацію нематеріальних активів в рамках концепції економічного управління підприємством. Дано визначення груп НМА залежно від термінів відшкодування витрат на створення чи придбання та результативність використання. Окреслено перспективи використання розробленої класифікації. Визначено функції, які виконують НМА в процесі функціонування підприємств.

Ключові слова: нематеріальні активи, ознака, класифікація, види нематеріальних активів, функції нематеріальних активів, управління нематеріальними активами.

Постановка проблеми. Розвиток підприємств у умовах постійної динаміки та нестабільності зовнішнього та внутрішнього середовищ, вимагають від суб'єктів господарювання пошуку нових та ефективних методів управління. При цьому одним з найбільш дієвих на сьогоднішній день інструментів забезпечення стійкого економічного розвитку та стану підприємства може стати формування системи економічного управління підприємством. В рамках концепції економічного управління підприємством нами вже були розглянуто базові положення щодо управління нематеріальними активами підприємства, як однієї з найбільш значущих складових його економічного потенціалу в умовах інтенсивного формування в розвинутих країнах світу так званої економіки знань та смарт-економіки. Зокрема, було визначено сутність поняття «управління нематеріальними активами підприємства», визначено його головну мету, об'єкти та суб'єкти, етапи та принципи здійснення, а також функції [1, 2]. Для забезпечення належного виконання основних та специфічних функцій управління нематеріальними активами вважаємо за необхідне здійснити класифікацію нематеріальних активів підприємства та визначити функції, які вони виконують в процесі діяльності та розвитку підприємства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поведене дослідження засвідчило, що питання пов'язані з класифікацією нематеріальних активів, найчастіше розглядаються науковцями в теорії та практиці бухгалтерського обліку. Зокрема, класифікація нематеріальних активів за різними критеріями наводиться працях вітчизняних економістів: Ф. Бутинця, І. Бігдан, Н. Виговської, Н. Краснокутської, Л. Мельничук, Ю. Писаренко, Т. Польової, М. Пушкарка, Я. Соколова, І. Тарасової, Ю. Чуб, В. Ясишеної а також зарубіжних вчених – Х. Андерсена, Д. Колдуела, Б. Нідлза та інших.

Не вирішені раніше питання, що є частиною загальної проблеми. При цьому автори, як правило, виділяють лише деякі класифікаційні ознаки, що не в повній мірі дає можливість охарактеризувати сутність нематеріальних активів та їх роль в економічному розвитку підприємства.

З метою побудови ефективної систем економічного управління на підприємствах вбачається за потрібне уточнити і доповнити існуючу в науковій літературі методологічну базу щодо класифікації нематеріальних активів та обґрунтувати функції, які вони виконують в процесі діяльності та розвитку підприємства.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є вдосконалення класифікації нематеріальних активів підприємства для потреб економічного управління підприємством та визначення їх функцій в діяльності суб'єктів господарювання.

Виклад основного матеріалу. Як вже було визначено нами, однією з складових економічного управ-

ління підприємством є *управління нематеріальними активами*, що представляє собою сукупність заходів щодо оцінки обсягів наявних нематеріальних активів підприємства, аналізу та контролю ефективності їх використання у поточному періоді, виявлення потенційних джерел їх формування у перспективі і забезпечення умов подальшого розвитку та корисного використання відповідно до фактичного стану та можливих змін зовнішнього і внутрішнього середовища функціонування господарюючого суб'єкта, з метою зростання соціально-економічної цінності останнього та набуття ним стійких конкурентних переваг у довгостроковій перспективі [1]. Відповідно, саме нематеріальні активи (НМА) виступають об'єктом даного виду управління підприємством.

Найкраще сутність тієї чи іншої економічної категорії допомагає розкрити її видова класифікація та характеристика розмаїття функцій, які вона виконує в господарському обігу й суспільстві. Тож на першому етапі дослідження розглянемо саме класифікацію нематеріальних активів підприємства.

На сьогодні у вітчизняній та іноземній науковій та науково-методичній літературі можна зустріти різні пропозиції щодо класифікації нематеріальних активів підприємства. Науковці [3-13], виділяють від однієї до дев'яти класифікаційних ознак, які, на їх думку, доцільно брати до уваги при розгляді даної економічної категорії. При цьому найбільш широка класифікація нематеріальних активів підприємства, яку зустрічаємо у сучасній вітчизняній економічній літературі, була запропонована для цілей бухгалтерського обліку В.В. Ясишеною [14]. Спрощення ж класифікації не дає можливості в повній мірі охарактеризувати все розмаїття використовуваних суб'єктами господарювання, в тому числі і підприємствами, нематеріальних активів.

Таким чином аналіз та узагальнення існуючих поглядів [3-14], дає підстави виділити для забезпечення здійснення ефективного процесу економічного управління підприємством наступні види нематеріальних активів (табл. 1).

Використання узагальної та розширеної нами класифікації нематеріальних активів забезпечить підвищення ефективності процесів економічного управління підприємством, в тому числі і управління саме даним видом його активів. Зупинимося більш детально на тих видах НМА, які додатково введено нами.

Зокрема, з метою визначення ефективності та доцільності залучення інвестиційних ресурсів у формування та створення нових нематеріальних активів, вважаємо за необхідне, розрізнити відповідні групи НМА за термінами відшкодування витрат на створення чи придбання та ефективністю використання.

Пропонуємо вважати нематеріальний актив *швидкоокупним*, якщо період відшкодування витрат, пов'язаних з його створенням чи придбанням, з моменту введення його в господарський оборот

не перевищує одного року; *повільноокупним*, якщо даний період становить більш ніж один рік або ж *неокупним (нерентабельним)*, якщо використання відповідного НМА в господарській діяльності підприємства протягом корисного строку його експлуатації, не забезпечило останньому покриття витрат, понесених на його створення чи придбання.

Нематеріальні активи, які забезпечать отримання суб'єктом господарювання доходів протягом звітного періоду більшими темпами, ніж приріст вартості самих НМА доцільно вважати *ефективними (рентабельними)*, якщо темпи приросту доходів не перевищують темпів приросту вартості НМА, їх слід вважати *неефективними*.

Таблиця 1

Класифікація нематеріальних активів

Ознака класифікації	Групи (види) НМА
склад (структура витрат на придбання й використання НМА у процесі господарювання)	об'єкти інтелектуальної власності майнові права відкладені (відстрочені) витрати вартість фірми
строк корисного використання	функціонуючі нефункціонуючі
тривалість використання (оборотність)	поточні довгострокові
можливість відчуження	відчужувані невідчужувані
характер впливу на результати діяльності підприємства	прямого впливу* опосередкованого впливу*
джерело створення	залучені* власні*
ступінь правової захищеності	захищені незахищені
ступінь вкладення індивідуальної праці	власні пайові придбані зі сторони
ступінь ліквідності	високоліквідні низьколіквідні
ступінь дохідності	високодохідні низькодохідні приносять прямий дохід приносять непрямий дохід
спосіб отримання	власні залучені
участь у господарській діяльності підприємства	використовуються в процесі постачання використовуються в процесі виробництва використовуються в процесі збуту використовуються в інвестиційному процесі використовуються в процесі управління
участь у процесі виробництва	приймає участь не приймає участь
право використання НМА	право користування природними ресурсами право користування майном право на здійснення будь-якої діяльності

належність до інституту галузі права ОІВ	об'єкти авторського права
	об'єкти суміжних прав
	об'єкти патентного права
	нетрадиційні об'єкти
з точки зору обліку	об'єкти засобів індивідуалізації учасників господарського обороту
	НМА, що відображаються на балансі підприємства
за ознаками цілого	НМА, що відображаються на балансі підприємства
	невіддільні від індивідуума
	невіддільні від підприємства
наявність творчого елемента	відокремлювані від підприємства і індивідуума
	об'єкт, що містять творчий елемент
за європейськими стандартами	об'єкт, в яких творчий елемент присутній в незначній частині
	людський капітал
	структурний капітал
з позиції бухгалтерського обліку	клієнтський капітал
	ідентифіковані
унікальність	неідентифіковані
	унікальні
термін відшкодування витрат на створення чи придбання*	неунікальні
	швидкоокупні
	повільноокупні
результативність використання*	неокупні (нерентабельні)
	ефективні
	неефективні

* доповнено автором

Джерело: розроблено автором за даними [2-13] та доповнено

Крім того, залежно від характеру впливу на результати діяльності підприємства НМА, які безпосередньо впливають на результати діяльності підприємства, будемо відносити до групи нематеріальних активів *прямого впливу*, Нематеріальні активи, які впливають на збільшення вартості підприємства та (або) підвищують конкурентоспроможність підприємства – це активи *опосередкованого впливу*. За джерелами створення, пропонуємо вважати, нематеріальні активи створені з інформації зовнішнього середовища (технології, нововведення) – *залученими НМА*, створені безпосередньо підприємством (імідж, репутація торгової марки) – *власними НМА*.

Щодо функцій даного виду активів, то на наше переконання, нематеріальні активи в процесі функціонування економічних суб'єктів і підприємств, зокрема, виконують принаймні шість наступних функцій:

- *стимулюючу* – формування та використання НМА в господарському обороті передбачає створення та розвиток нових знань, при цьому мотивом щодо реалізації даних процесів є задоволення економічних інтересів особистості чи підприємства;

- *генеруючу (трансформаційну)* – формування та використання НМА передбачає генерування інтелектуального потенціалу підприємства та його трансформацію в економічні вигоди. Окремі види НМА можна вважати свого роду матеріалізованою формою знань, втілених в них;

- *забезпечення конкурентних переваг* – ця функція пов'язана з отриманням підприємствами додаткових можливостей щодо економічного розвитку в результаті залучення до господарського обо-

роту НМА, що дозволяє зайняти лідируючі позиції у відповідному сегменті ринку;

- *джерела доходів та економічного зростання* оскільки економічні вигоди та конкурентні переваги, отримані підприємством в результаті використання НМА, проявляються саме у вигляді додаткового обсягу доходів отриманому підприємством у поточному періоді, що забезпечує можливість економічного зростання суб'єкта господарювання в перспективі:

- *джерела капіталу* – формування та використання НМА забезпечує підприємству ріст обсягів капіталу шляхом включення їх вартості у вартість власного капіталу підприємства, що сприяє зміцненню фінансової стійкості та незалежності останнього;

- *інвестиційну* – процес створення чи залучення НМА вимагає від підприємства використання певного обсягу інвестиційних ресурсів та створення ефективного механізму реалізації відповідних інвестиційних проектів.

Саме ці функції, на нашу думку, відображають як найкраще роль та значення нематеріальних активів в діяльності та розвитку підприємств в сучасних умовах господарювання.

Висновки. Наведена в статті класифікація нематеріальних активів та їх функції розкривають сутність даної складової майнового потенціалу підприємства в різних аспектах, визначають їх місце та значення для суб'єктів господарювання і створюють наукову базу для розробки таких методичних положень, як формування системи управління нематеріальними активами підприємства та економічного управління в цілому.

Саме нематеріальні активи здатні в сучасних умовах господарювання стати для підприємств та організацій засобом сталого розвитку, забезпечити їх високу конкурентоспроможність на ринку та зростання ринкової вартості. Сучасний рівень розвитку ринку такий, що компанії не можуть отримати істотних переваг тільки за рахунок матеріальних і фінансових ресурсів. Рішення даної проблеми багато в чому залежить саме від ефективності використання унікальних за своєю природою ресурсів нематеріального характеру.

Подальші дослідження будуть присвячені теоретичним та прикладним аспектам оцінки вартості нематеріальних активів підприємства та ефективності процесу управління ними.

Список літератури:

1. Стояненко І. В. Управління нематеріальними активами підприємства: сучасні реалії та перспективи розвитку // [Електронний ресурс] // Ефективна економіка, 2013. – № 7. – Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2196>
2. Стояненко І. В. Особливості управління нематеріальними активами підприємства // Молодий вчений, 2014. – № 7(10). – Ч. 2. – С. 82-85.
3. Бігдан І. А. Облік і аудит нематеріальних активів: дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.06.04 / Бігдан Інна Анатоліївна. – Х.: ХДУХТ, 2003. – 287 с.
4. Бразілій Н. М. Облік і аудит нематеріальних активів (на прикладі підприємств харчової промисловості): автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.09 / Н. М. Бразілій; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – К., 2007. – 20 с. – укр.
5. Дятлов С. А. Теория человеческого капитала: учеб. пособ. / С. А. Дятлов. – СПб.: УЭФ, 1994. – 160 с.
6. Економіка знань: підруч. [для студ. вищ. навч. закл.] / Любов Іванівна Феделова; НАН України; Ін-т екон. та прогнозув. НАН України. – К., 2009. – 600 с.
7. Іванченко Н. О. Механізм управління нематеріальними активами на підприємствах легкої промисловості: Автореферат дис. канд. екон. наук / 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (легка промисловість), К.: Київський національний університет технологій та дизайну, 2007. – 20 с.
8. Інтелектуальний капітал підприємств АПК в регіональній інноваційній системі: Монографія / Г. В. Жаворонкова, В. О. Жаворонков, Д. М. Соковніна, Л. Ю. Мельник, М. О. Гоменюк / За ред. д.е.н. Г. В. Жаворонкової. – Умань: Видавель «Сочінський», 2012. – 550 с.
9. Краснокутська Н. С. Потенціал підприємства: формування та оцінка: навч. Посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. – 352 с.
10. Мельник Л. Ю. Управління нематеріальними активами та ефективність їх використання на підприємствах АПК: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Л. Ю. Мельник; Дніпропетр. держ. аграр. ун-т. – Д., 2008. – 20 с. – укр.
11. Пожуєв В. І. Інтелектуальний капітал як стратегічний потенціал організації // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zgia.zp.ua/gazeta/VISNIK_37_1.pdf
12. Польова Т. В. Облік, аудит і аналіз нематеріальних активів: Автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Т. В. Польова; Харк. держ. ун-т харчування та торгівлі. – Х., 2006. – 19 с. – укр.
13. Чуб Ю. В. Управління нематеріальними активами підприємств АПК: Автореферат дис. канд. екон. наук / 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), Суми: Сумський НАУ, 2012. – 22 с.
14. Ясишена В. В. Економічний зміст та класифікація нематеріальних активів для цілей бухгалтерського обліку // [Електронний ресурс] // Ефективна економіка, 2013. – № 8 – Режим доступу до журн.: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=2227>

Стояненко І.В.

Київський національний торговель-економічний університет

НЕМАТЕРИАЛЬНЫЕ АКТИВЫ ПРЕДПРИЯТИЯ: КЛАССИФИКАЦИЯ И ФУНКЦИИ

Аннотация

В статье рассмотрены существующие классификации нематериальных активов. Предложена классификация нематериальных активов в рамках концепции экономического управления предприятием. Дано определение групп НМА в зависимости от сроков возмещения расходов на создание или приобретение и результативность использования. Определены перспективы использования предложенной классификации. Определены функции, которые выполняют НМА в процессе функционирования предприятий.

Ключевые слова: нематериальные активы, признаки, классификация, виды нематериальных активов, функции нематериальных активов, управление нематериальными активами.

Stoyanenko I.V.

Kyiv National University of Trade and Economics

INTANGIBLE ASSETS OF AN ENTERPRISE: CLASSIFICATION AND FUNCTIONS

Summary

In the article there are considered the existing types of intangible assets. There is offered a classification of intangible assets in terms of a concept of economic management of an enterprise. There is given a definition of groups of intangible assets which depend on the terms of compensation of costs for their creation or acquisition and effectiveness of their use. There are outlined the perspectives for the further implementation of the offered classification. There are determined the functions which perform intangible assets in the process of the enterprises' performance.

Keywords: intangible assets, sign, classification, types of intangible assets, functions of intangible assets, management of intangible assets.

УДК 336.13+368.9.06

РАЗВИТИЕ ДОБРОВОЛЬНОГО МЕДИЦИНСКОГО СТРАХОВАНИЯ И ОЦЕНКА ЕГО СОСТОЯНИЯ КАК ВНЕБЮДЖЕТНОГО ИСТОЧНИКА ФИНАНСИРОВАНИЯ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ В УКРАИНЕ

Стрельников Р.Н., Бруславец Ю.В.

Донбасская государственная машиностроительная академия

В статье раскрыта важность развития добровольного медицинского страхования. Приведена оценка состояния выплат лидеров страхового рынка Украины по добровольному медицинскому страхованию. На основании опыта зарубежных стран раскрыты направления развития добровольного медицинского страхования в Украине. Определены функции добровольного медицинского страхования. Выделены проблемы, которые сдерживают развитие медицинского страхования в Украине.

Ключевые слова: медицинское страхование, страховой риск, страховщики, застрахованные, страхователи, страховой рынок.

Постановка проблемы. Медицинская отрасль в Украине сегодня не имеет возможности пользоваться преимуществами рыночной экономики. Современное состояние государственного здравоохранения в нашей стране характеризуется низким уровнем финансирования, изношенной материально-технической базой и как результат – невысоким качеством медицинского обслуживания. Как реакция на сложившееся состояние возникло добровольное медицинское страхование (ДМС). Медицинское страхование находится на стадии развития. Государственный бюджет, из которого в настоящее время финансируется медицина, не способен покрыть даже половину его потребностей. Система медицинского страхования сегодня не является четким объяснением для многих людей, что страхование является обеспечением при наступлении страхового события возмещения финансовых затрат на медицинскую помощь за счет заблаговременного аккумулирования средств. Это связано с необходимостью обеспечения граждан доступными, качественными и разнообразными медицинскими услугами. Оно может стать дополнительным источником финансирования мероприятий по охране здоровья. Но на сегодня медицинское страхование должно дать возможность привлечения дополнительных финансовых ресурсов за счет различных источников для организации медицинской помощи населению путем предоставления медицинских услуг и гарантий различных возможностей в их получении в полном объеме для всего населения. В условиях недостаточного бюджетного финансирования системы здравоохранения и низкого качества

медицинского обслуживания в государственных медицинских учреждениях возрастает значение внебюджетных источников финансирования. Одним из основных таких источников является добровольное медицинское страхование.

Анализ последних исследований и публикаций. Вопросам улучшения финансовой ситуации в области здравоохранения в Украине, в частности функционированию добровольного медицинского страхования, посвящено много работ. В научной литературе по этому вопросу значительное внимание уделено особенностям, функциям, тенденциям и закономерностям развития такого страхования. Проблеме развития системы добровольного медицинского страхования посвященные работы А.В. Виноградова [1], В.Ф. Москаленко [2], И.В. Рожковой [3], М.В. Мниха [4], Н.Г. Нагайчука [5], Н.В. Богомаз [6]. Эти проблемы также рассматривались и в специальных публикациях руководителей страховых компаний, работающих на рынке добровольного медицинского страхования Украины.

Нерешенными ранее частями общей проблемы является несоответствие действующей нормативно-правовой базы оптимальной налоговой политике. Проблема совершенствования механизмов государственного управления сферой медицинского страхования с целью оптимизации расходов на добровольное медицинское страхование требует дополнительного научного рассмотрения. Вот почему сегодня весьма актуальным является изучение зарубежного опыта.

Целью данной статьи является определение основных проблем и перспектив развития меди-